

Een helling vol duinviooltjes, de waardplant van de kleine parelmoervlinder. Foto: Gerrit van Ommering

Kleine parelmoervlinder een schitterende duinbewoner

In de duinen kun je vier soorten parelmoervlinders tegenkomen. Ze zijn te herkennen aan hun oranje-gekleurde vleugels met een patroon van zwarte vlekjes en aan de parelmoervlekken aan de onderkant van de vleugels. Geen van de vier is algemeen. De kleine parelmoervlinder is de minst zeldzame. Die is gelukkig nog steeds langs de hele Nederlandse duinkust te bewonderen.

Tekst: Eddy van der Meijden
en Joop Mourik

Voor de grote parelmoervlinder moet je naar de Waddeneilanden. Daar en in de Noord-Hollandse vastelandsduinen kun je de zeldzame duinparelmoervlinder tegenkomen. De laatste jaren wordt ook de grootste soort, de keizersmantel weer vaker waargenomen.

Van onze parelmoervlinders heeft de kleine (spanwijdte ongeveer 4 centimeter) verreweg de grootste zilveren plekken op de onderzijde van zijn achtervleugels. Waarom zitten die spiegeltjes daar? Bij veel vlinders zijn de onderkanten van de vleugels juist helemaal niet opvallend. ▶

De zilveren vlekken op de ondervleugels van de kleine parelmoervlinder: perfecte schutkleur op duinzand. Foto: Rein Genuit

Ze hebben een schutkleur waarmee de vlinder in rusthouding, met ingeklapte vleugels, voor zijn roofvijanden vrijwel onzichtbaar wordt, of lijkt op een blad of strooisel. Als de kleine parelmoervlinder zijn vleugels heeft ingeklapt en zijn voorvleugels laat zakken tussen zijn achtervleugels, verdwijnt de feloranje kleur. Het patroon dat overblijft, met grote en kleinere zilveren vlekken doet niet echt meer aan een vlinder denken en vormt daarmee ook een schutkleur.

Stoer

Parelmoervlinders zijn opvallende vlinders. Bij de kleine parelmoervlinder draagt zijn gedrag daar ook aan bij. Als de zon schijnt, tref je ze vaak aan met de vleugels vlak gespreid op het kale zand. De vlinder is best wel benaderbaar, maar als je iets te dichtbij komt, schiet hij weg. Hij zit te 'zonnen' en met zijn voor- en achterpaneeltjes energie op te laden. Als het

een mannetje is, laat hij soortgenoten zo ook zien dat het territorium bezet is en dat vrouwtjes welkom zijn. Zodra een vreemdeling in het vizier verschijnt, verjaagt hij die ogenblikkelijk. Het stoere vlindertje laat spierballenwerk zien. Die verjaagde vlinders kunnen andere soorten zijn. Ook als er een vrouwtje langs komt, schiet het mannetje erop af en achtervolgt haar. Gaat ze in op zijn avances, dan landt ze op de grond en klapt haar vleugels in. Na wat vliegbewegingen boven het vrouwtje landt hij ook. Het mannetje gaat voor het vrouwtje staan en raakt haar aan met trillende vleugels. Dit gaat gepaard met het loslaten van feromonen, geurstoffen, waardoor het vrouwtje weet dat het om een soortgenoot gaat. Direct daarna volgt dan de paring.

Viooltjes

Om kroost op te laten groeien is de vlinder gebonden aan viooltjes als

voedselplant voor de rupsen (waardplant). In de duinen is dat het duinviooltje. Op deze kleine plantjes zet het vrouwtje haar eitjes stuk voor stuk af aan de onderkant van de bladeren. In de warmste periodes van het jaar gaat de ontwikkeling van ei via rups en pop tot vlinder razendsnel. Dan kunnen binnen een maand na de eileg alweer nieuwe vlinders uitkomen. Maar in de koude periode, vaak overwinteren ze als rups, duurt dit wel meer dan vijf maanden. Vanaf april tot oktober kun je kleine parelmoervlinders zien. De april-vlinders zijn wat kleiner en donkerder dan de vlinders die later tevoorschijn komen.

Hybride energievoorziening

De kleine parelmoervlinder heeft een hybride energievoorziening. Hij gebruikt **zonne**-energie om op te warmen. Dat geldt niet alleen voor de vlinder, ook de rupsen kun je zonnend op het kale zand aantreffen, zelfs in de winter! Dan moet je wel goed zoeken in de buurt van viooltjes. Die rupsen zijn juist heel onopvallend: grijs-zwart met lichtgekleurde lengtestrepen en bruine doorns. Met een veranderend klimaat, met hogere gemiddelde

Duinviooltjes: hier legt de kleine parelmoervlinder haar eitjes op. Foto: Gerrit van Ommering

temperatuur, zou je verwachten dat een vlinder die van zonnen houdt, daarvan zal profiteren. Maar er speelt meer.

De vlinder bezoekt allerlei bloemen om **nectar** als energiebron te verzamelen. Die nectar zorgt niet alleen voor een langer leven, maar ook voor meer eitjes, dus meer nakomelingen. En met die nectarplanten - viooltjes, paardenbloem, slangenkruid, ossentong, hoornbloem, distels, jacobs-kruiskruid, watermunt - gaat het niet goed in de duinen, net als landelijk. In het Nationaal Park Zuid-Kennemerland en de Amsterdamse Waterleidingduinen heeft de extreme toename van damherten met hun vreterij voor een catastrofe gezorgd onder vlinders die nectarbloemen nodig hebben. Voor de kleine parelmoervlinder kwam de klap extra hard aan omdat ook zijn voedselplanten voor de rupsen, viooltjes, worden opgegeten of vertrapt.

Zwerver

De Vlinderstichting schat dat de kleine parelmoervlinder in de duinen sinds het begin van de negentiger

Zonnende kleine parelmoervlinder. Foto: Teus Luijendijk

jaren van de vorige eeuw met maar liefst 75-80% is achteruitgegaan. In het binnenland, op de hogere zandgronden waar hij veel zeldzamer is, lijkt hij juist vooruit te gaan. Dat heeft mogelijk te maken met het zwervende karakter van de kleine parelmoervlinder.

Extensieve begrazing

De kleine parelmoervlinder had veel baat bij het vreet- en graafwerk van konijnen. Op de kale plekjes zand kon de vlinder goed zonnen, en ook zijn voedselplant, het duinviooltje, heeft plekken kaal zand nodig.

Door ziekten zijn konijnen in de duinen veel schaarser geworden. Sinds de negentiger jaren passen veel duinbeheerders extensieve begrazing toe om de toename van grassen en struiken, deels het gevolg van de achteruitgang van het konijn, op te vangen.

Een vergelijking van begraasde en niet-begraasde gebieden in de kalkrijke duinen door Wageningse onderzoekers laat heel duidelijk zien dat extensieve begrazing heel gunstig uitpakt voor de kleine parelmoervlinder (en ook voor een andere duinbewoner, de kleine vuurvlinder). Nog steeds is de kleine parelmoervlinder de meest algemene soort van de vier soorten parelmoervlinders in de duinen. Dus met wat geluk kun je op een zonnige zomerdag deze schitterende vlinder daar nog steeds tegenkomen! •

Eddy van der Meijden
is emeritushoogleraar Ecologie
aan de Universiteit van Leiden
Joop Mourik is gepensioneerd
adviseur natuurbeheer
Amsterdamse Waterleidingduinen

